

‘שאינ נידר ונידב אין קרב בבמה’ – וזהו שנאמר בענין הקרבת בכור בהמה: והיה כי יבאך... ונתנה לך... והיה כי ישאלך בנך מחר... – כי חובות היחיד לכל הדעות לא קרבו בגלגל טרם כיבוש וחילוק, ורק למחר, לאחר ביאה ונתנה יקריבו את הבכורות. ואילו קרבן פסח קרב בגלגל, עוד בטרם כיבוש הארץ, שהרי הוא כקרבן ציבור, לכן כתוב בו והיה כי יבאך... ועבדת... – מיד בבואך (משך חכמה בא יג, יא. וע”ע במה שכתב בויקרא ד, ו).

(ע”ב) ‘מאי טעמא דר’ מאיר... מנחות וזירות ישרות נינהו. ורבנן... נזירות חובות נינהו’ – בבאור מחלוקתם אם קרבנות הנזיר בכלל ‘שרות’ או ‘חובות’ – ע’ בספר בית ישי קכו. וע”ע במצוין ביוסף דעת נדרים ג בענין ‘בל יחל’ בניירות.

בספר פנים מאירות העיר על מה שכתבו הפוסקים (ריש או”ח) שאחר אמירת פרשת אשם, יאמר ‘הי רצון...’ משום שיכול להביא אשם בנדבה – בניזיר. והלא מסקנת הגמרא כאן שהכל מודים שאשם של נזיר חובה הוא ואינו בכלל ‘נידר ונידב’. [עוד בדברי הפוסקים בענין אמירת ‘הי רצון’ באשם ובחטאת – ע’ בארוכה בספר ברכת מרדכי (ח”א א, ב) ובאגרות משה או”ח ח”ד א].

דף קיח

‘מאי טעמא דרבי שמעון, דכתיב ויעשו בני ישראל... ואידך מיבעי ליה לכדרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן משום רבי בנאה: ערל מקבל הזאה’ – ור’ שמעון, נראה שסובר שאין צורך בלימוד מיוחד על כך שערל מקבל הזאה, שודאי שייך ענין טומאה וטהרה גם בערל, אף כי הערל דינו כטמא. [אדרבה, צריך טעם להבין דעת החולק, מדוע צריך לימוד מן הכתוב על כך] (עפ”י שפת אמת).

(ע”ב) ‘בעי רב פפא: עומד ורואה, יושב ואינו רואה, מאי? בעי ר’ ירמיה, עומד על גבי [שפת] הנחל ורואה, בתוך הנחל ואינו רואה, מאי? תיקו’ – ספקות אלו אפשר גם להסתפק בהם בהלכות ברכות; כגון האוכל בחוץ ועבר למקום אחר, הדין הוא שאם רואה את המקום הראשון אינו מברך שוב, ואם אינו רואה מקומו הראשון – חוזר ומברך. ויש להסתפק באופנים הללו האם נחשב רואה אם לאו. וכיון שעלה ב’תיקו’ – לא יברך. ואם יש אדם אחר שלא אכל עדיין, יברך הלה במקום השני וכיון גם על זה (שו”ת רב פעלים ח”ג יו”ד יט).

א. בשפת אמת צדד שבספק הגמרא ישנם שלשה צדדים: שמא כיון שיכול לראות בעמידה, יכול לאכול גם בישיבה, או להפך; כיון שבישיבה אינו רואה, אף בעמידה אינו אוכל. או שמא כשעומד מותר לאכול וכשיושב אסור. ולכאורה שלשת האפשרויות קיימות אף לענין ברכות. אך יש לומר כיון שצורת אכילת קדשים כדרך שהמלכים אוכלים, ויש לאכלם בדרך חשיבות, בישיבה, לכן יש צד ללכת אחר מצב הישיבה. אבל בשאר אכילות, עכ”פ כל שרואה את המקום בעמידה בפועל י”ל שאינו מברך.

ב. לענין הספק בנחל נראה שאין מקום להסתפק בברכות הנהנין כה”ג, ששם ודאי תלוי במקומו ובמצבו הנוכחי של כל אדם. ורק באכילת קדשים נסתפקו שמא תוך הנחל נכלל בתחום הראיה.

ג. יש לעיין בכל כי האי גוונא, כשיש ספק בחיוב ברכה, אם משום מחלוקת הפוסקים או משום ספיקא דדינא כלשהו – האם מותר לכתחילה לעשות דבר הגורם לו להיות מחויב בברכה בודאי ולברך, או שמא כיון שלפי צד אחד הרי זו ברכה לבטלה, אסור להביא עצמו לחיוב ברכה שלא לצורך.

ובשו"ת רב פעלים (ח"ב סוסי"ה) הביא דברי האחרונים בזה ומשמע שנוטה להתיר, ע"ש. וכן בכף החיים (ח,ג) נטה לומר דשפיר דמי לכוין שלא לפטור בברכה דבר המסופק, כדי להתחייב בברכה מודאי.

וצ"ע ממה שכתבו הם בעצמם (בא"ח בהעלותך ב; כה"ח קעח,א יד), לענין שינוי מקום בסעודה, לחוש לדעת הרמ"א (קעח,ב) שלא לברך ברכה אחרונה וברכה שלפניה. – מדוע לא יפסיק סעודתו ויברך ברהמ"ו לחוש לדעת השו"ע, וכמו שכתב כן בשו"ת אור לציון (או"ח יז).

והנה בשו"ת אור לציון (שם) חילק בזה בין 'ברכה לבטלה' ובין 'ברכה שאינה צריכה', שבאופן זה האחרון, כל שיש לו צורך בברכה כדי לצאת ידי שיטת הפוסקים – הרי אין זו ברכה שלא לצורך.

[וכעין זה כתב באג"מ (או"ח ח"ד סי' מ אות א), שמותר לגרום לשינוי מקום כדי לברך ברכה הראויה לכתחילה, שכיון שאין יכול לאכול משום שרוצה לצאת ידי הדין דלכתחילה – אין זו ברכה שא"צ].

ויש לומר שהם סוברים שבכגון דא, לשיטת הפוסקים היא ברכה לבטלה, שהרי מכיון להמשיך לאכול. בדומה למש"כ באור לציון שם כשאכל פחות מכשיעור המחייב ברכה אחרונה, אין לו לברך ברכה ראשונה כששינה מקומו, שכיון שממשיך ואוכל הרי אם מברך שוב הוא לבטלה, אף שהברכה שמברך חלה על המשך האכילה. וסוברים הם שהוא הדין כשמברך ברכה אחרונה [ומה שהביא שם מדברי הרמב"ם לענין השלמת ק' ברכות, יפרשו הם כדברי הלח"מ, כמו שהביא שם]. וכן משמע לשון הט"ז (קעט סו"ק א) דכל כי האי הוי "ברכה לבטלה".

אמנם בשעה"צ (רטו, יח) כתב ששני דברים שיכול לפטרם בברכה אחת ומברך על כל אחד ואחד, גם זה בכלל ברכה שאינה צריכה. ומשמע שאינה ברכה לבטלה ממש. וצריך לפרש הטעם משום שכך היתה כוונתו מלכתחילה, הלכך הברכה הראשונה לא עלתה על דבר זה, ולכן אין השניה לבטלה, כי יש לה על מה לחול, אלא שמעיקרא היה יכול לכוין אחרת.

עוד בענין זה – ע' משנ"ב (ח,מב) שכתב בשם הפמ"ג, במקום שיש מחלוקת בחיוב ברכה, כגון לך בטליתו בלילה, אין נכון לכתחילה לפשוט טליתו ע"ד שלא ללבשה תיכף כדי להתחייב בברכה לכולי עלמא אח"כ כשילבשנה. [וצ"ל דלא דמי למש"כ בבאור הלכה (שם) לגבי פשיטת ולבישת ט"ק בבית המרחץ, וכן (בסימן כה ד"ה וטוב) גבי תפלין – דהתם לא הוי ספיקא ממש. צ"ב].

וע' באה"ל (ד"ה עלייהו) שנתן עצה לשיטת השערי-תשובה, שיוכל לברך אם ילכלך ידיו, ע"ש. ולכאורה סותר לדלעיל. אלא ששם שונה שחייב אדם לבדוק ולנקות עצמו קודם התפילה [אמנם לפי"ז אסור לכתחילה לגרום שישפשף, ע"ש. וצ"ב]. עוד י"ל שסומך גם על דברי הפמ"ג (שמביא שם) המתיר לברך. ועיי"ש במשנ"ב סק"ל וסקל"ב ובאה"ל ד"ה כל, וצ"ע. וע' באור הלכה (קנט ד"ה ולכתחילה) שטוב שיטמא ידיו כדי להתחייב בנטילה מודאי, וצ"ע, דהתם הא נקטינן לעיקר דא"צ לברך ולמה לא הוי ברכה שא"צ. ושמא כוונתו שיטמא רק לצורך.

עוד נפ"מ בשאלה זו באוכל מרק פירות עם קצת מהפירות, ועיקר כוונתו על המים, ויש ספק אם יצא בברכתו שעל הפרי, האם יכול לכוין שלא לפטור את המים כדי לצאת מן הספק ולברך עליהם 'שהכל'. – וראה משנ"ב (רב,נד) מש"כ בזה. וע"ע בב"י (קעד ד"ה לענין) ומשנ"ב (רצט,יב) ובאה"ל שם, שיש להחמיר שלא להבדיל באמצע הסעודה משום ספק ברכת הגפן, אף דהעיקר שאין צריך לברך וגורם לחיוב ברכה משום החשש לדעה השניה. וע"ע באה"ל תעה (סוף ד"ה יטול); חזון עובדיה (הגש"פ, עמ' קנו ד"ה ומדברי); בית ברוך (יב,לו); מקור הברכה (כג,ג). וצריך עיון ובירור יסודי בכל זה.

כל חפיפות לא יהו אלא בחלקו של בנימין – לאו דוקא כולם אלא באותן שלשה / ארבעה מקומות ששרתה שכינה על ישראל. ואין בכלל זה אהל מועד שבמדבר – לפי שהיה בחו"ל. וכן בגלגל – שהיה זה זמן כיבוש א"י וחלוקתה, לכך לא החשיבום. לא חשבו כאן אלא מיום שבאו אל המנוחה ואל הנחלה (עפ"י המהרש"א).

נקט בפשיטות שהגלגל אינו בנחלת בנימין. וכפי הנראה לכאורה במפה, הגלגל שייך לבנימין או לאפרים.

‘אמר ליה: הכי השתא?! התם מיקרבן נחלות גבי הדדי, הכא מי מקרבן? – הכי נמי מקרבן, כדאמר...’ – ידע המקשה שנחלת בנימין גובלת עם של בני יוסף כמפורש בכתוב, אלא תמה היכן מצאנו שקרובים הם כל כך שבעיר אחת יש נחלה לשניהם. ומתריך שאכן כך היה, וכשם שמצינו בבנימין ויהודה הגם שאינו מפורש בכתוב (מהרש"א).

‘חפף עליו – זה מקדש ראשון...’ – שהיתה או השראת שכניה, אך לא כדיבוק גמור אלא דרך חפיפה, משא"כ לימות המשיח יהא דיבוק גמור לשכניה עם ישראל, דהיינו ובין כתפיו שכן. [ולפי הדעה השניה נדרש זאת לעולם הבא, כדרך שאמרו 'צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה']. ומקדש שני שהיה חסר כמה דברים, אין מפורשת בו השראת השכינה אלא נדרש מריבוי כל היום (עפ"י מהרש"א).

‘מדשבע שכבשו שבע נמי שחלקו’ – פרש רש"י: סברא בעלמא היא. וכתב החזו"א (שביעית ס"ו ג): כגון זה צריך רב, מה ענין כיבוש לחילוק.

ובספר בית ישי לגר"ש פישר שליט"א (ב,ג) באר הענין; הנה יש לתמוה האם רק שבע שנים כיבשו, והלא דורות רבים ארך הכיבוש, ומקרא צווח ואומר (ביהושע יג,א): והארץ נשארה הרבה מאד לרשתה – אלא שלאחר שעברו שבע שנים משנכנסו לארץ, החלו להתעסק בחילוקה [וכבר כתב הרמב"ם (תרומות א,ב): 'ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אע"פ שלא נכבשה, כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבוש חלקו']. ואם כן מה פירוש 'שבע שכבשו'? – אלא על כרחך לומר שדין הוא זה שהיה על פי הדיבור, שרק לאחר שעברו שבע שנים משהחלו לכבוש, חל על מעשיהם חלות שם 'כיבוש', ורק אז היה שייך לעשות 'חילוק' [כדוגמת מה ששנינו (ב"ב רפ"ג) חזקת הבתים שלש שנים, או (שם פ"ק) כמה יהא בעיר ויהא נחשב כאנשי העיר... וכן אין מוקצה לע"ז אלא מוקצה לשבע שנים (תמורה כח): וכיוצא בזה הרבה].

ומעתה אומרים אנו, כשם שהיה צורך מצד הדין לשבע שנים לקבוע שם 'כיבוש', כמו כן היה צריך מצד הדין לשבע שנים שיעברו מאותו היום שהחלו בחילוק, ורק אחריהם יחזק שם החילוק, ואז תחול הקדושה לענין מצות התלויות בארץ (וע"ש עוד שבאר מהו גדרו של חלות דין 'כיבוש' וחלות דין 'חילוק').

‘ימי אהל מועד שבנוב וגבעון חמשים ושבע’ – לא פרטם כשם שפרט השאר; ימי נוב 11 שנה [שהרי אמרו בסמוך כשמת עלי חרבה שילה ובאו לנוב, וכשמת שמואל חרבה נוב, והרי שמואל מת בשנת ה-11 למלכותו, כדלהלן], וימי גבעון 46 – לפי שדינם אחד שבשניהם הותרו הבמות, לכך לא חילקם זה מזה (מהרש"א. וכע"ז ברש"י לעיל סא: ד"ה נוב וגבעון).

בירושלמי (ספ"ק דמגילה) נאמר שהיו 13 שנה בנוב 441 בגבעון. וע"ע ברדב"ז (בית הבחירה א,ב) חישוב אחר.

דף קיט

‘מעשר שני נמי ליתני’ – נשצ"ל 'ליתני' כלומר מדוע נאכל מעשר שני בכל ערי ישראל (כן גרסו במשנה רש"י (ק"ב): ותוס' (כאן ובפסחים לו:), ואף אי לא גרסינן בהדיא, משמע במשנה שהדין כן מדלא קתני שנאכל שם דוקא, יביאנו למקום הבמה.